

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.01

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2022.15>*Л. Г. Андросович**orcid.org/0000-0003-3315-4068**старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України***ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ
ЯК ЗАГРОЗИ ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ**

Впродовж усіх років незалежності, а особливо протягом останніх років, національна безпека України піддавалась значному негативному впливу різного роду загроз. Такою загрозою є і організована злочинність, яка у сучасному світі перетворилась на таке соціальне явище, яке необхідно сприймати не просто, як одне із неминучих супутніх цивілізації негативних явищ, а як зло, що тягне за собою реальну загрозу безпеці держави. Звідси питання протидії організованої злочинності є надзвичайно важливим для України. Сутність і зміст феномену організованої злочинності неможливо розглядати без комплексного підходу, без знань багатьох наук. Як показують наукові дослідження, визначальний вплив на рівень динаміки даного негативного соціального явища в Україні мали насамперед фінансові фактори. Розбалансованість управління фінансами в Україні призвело до жорстокої боротьби та торгів за привілеї і програми перерозподілу власності між найвпливовішими олігархічними кланами. Організована злочинність у фінансовій системі має загальнонаціональний системний характер і справляє визначальний вплив на українську політику, економіку.

Сам процес протидії організованої злочинності у фінансовій системі в державі ґрунтується на вирішенні відповідних проблем, щодо реалізації економічної, кримінально-правової та кримінологічної політики держави. Саме фінансова система держави повинна створювати належні передумови функціонування економічної сфери, щоб своїм станом вона забезпечувала її здатність підтримувати та ефективно реалізовувати інтереси держави, суспільства в цілому та особи у сфері економічних відносин.

Лише забезпечення системного підходу у протидії організованої злочинності у фінансовій системі, поєднання загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, дозволить забезпечити надійний захист державній безпеці України.

Стан дослідження. Питанням протидії організованої злочинності, як загрози державній безпеці України займалися Л.І. Аркуша, Л.В. Багрій, Д.С. Бірюков, О.М. Джужа, Л.М. Зима, Р. Прокоп'єв, О.Б. Сахаров, А.В. Склепова, В.В. Фінчук та інші дослідники. Втім дослідження протидії організованої злочинності у фінансовій системі в даній сфері все ще лишається мало дослідженим.

Зокрема актуальним є вивчення класифікаційних ознак загроз державній безпеці України, а також їх науковий аналіз та систематизація на основі наукових доробків фахівців у галузі митної, економічної та політичної безпеки.

Мета статті полягає у дослідженні протидії організованої злочинності у фінансовій системі як загрози державній безпеці України.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах особливої актуальності набуває питання забезпечення національної безпеки України і особливо в частині протидії організованої злочинності у фінансовій системі зважаючи на ступінь її суспільної небезпеки. Це також пов'язано з тим, що організована злочинність в даній сфері характеризується високим рівнем своєї майстерності формування, розподілу, перерозподілу й використання фондів грошових коштів (фінансових ресурсів) держави в своїх цілях.

Необхідно зазначити, що суспільна небезпека кримінального правопорушення – обов'язкова ознака злочину, що розкриває його соціальну сутність. Об'єктивна властивість злочинного діяння заподіювати істотну шкоду (матеріальну – майнову чи фізичну; нематеріальну – політичну, організаційну, моральну) або створювати реальну загрозу її заподіяння суб'єктам суспільних відносин [1, с. 316].

Загалом організована злочинність у фінансовій системі становить велику суспільну небезпеку для економіки будь-якої держави, оскільки вона характеризується складністю, підступністю, латентністю, поширеністю та різноманітністю своєї злочинної діяльності, головна мета яких

отримання максимального прибутку. Істотно відрізняється від загальної злочинності в цілому, хоча органічно пов'язана з нею через багато соціальних явищ [2, с. 24].

Важливою особливістю організованої злочинності у фінансовій системі є те, що вона, з одного боку, нерідко виходить за традиційні кордони і долучається у сфери, криміналізація яких створює серйозну загрозу для міжнародної стабільності та безпеки, а з іншого боку проникає у світові тіньові фінансові процеси. Замість розрізнених дрібних кримінальних угруповань поступово з'являються професійні організовані групи та злочинні спільноти, які мають міжрегіональні та міждержавні зв'язки, налагоджені канали легалізації та збуту викраденого.

У сучасних умовах організована злочинність у фінансовій системі зливається з легальним бізнесом, використовує зв'язки з органами влади на найвищому рівні, опановує фінансові та промислові структури.

Як зазначав Падалка А.М., вагомою перешкодою в успішній протидії організованої економічної злочинності є укріплення зв'язків злочинних організацій з представниками державної влади. Таким чином, відбувається їх взаємопроникнення, що сприяє встановленню симбіотичних відносин та вступу до змови. За таких умов протидія і всі заходи зводяться нанівець, бо представники владних структур виконують роль вже переховувачів учасників злочинної діяльності, одночасно з цим стаючи заручником злочинної організації [3, с. 130].

На нашу думку, ефективна система протидії створенню злочинних організацій у фінансовій системі не можлива без використання достовірних даних про її сучасний стан.

Так, із даних статистичних звітів Офісу Генерального прокурора, у продовж 2018, 2019, 2020, 2021 років зареєстровано 172 251 тис. кримінальних правопорушень учинених організованими групами та злочинними організаціями. Зокрема, у 2021 році державними органами, які здійснюють правоохоронну діяльність (Прокуратура, Служба безпеки України, Національна поліція, Бюро економічної безпеки та інші), було викрито 712 осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у складі ОЗГ, що перевищує показник за 2018-2020 роки (у 2020 році – 356, у 2019 році – 293, у 2018 – 288) [4].

Вище наведені статистичні дані свідчать про високий ступінь суспільної небезпеки даного негативного соціального явища, що зумовлюється розміром завданої шкоди, способом вчинення кримінального правопорушення, місцем, обстановкою та стадіями їх вчинення, формою вини, мотивом і метою, а також ознаками, що характеризують саме організовану злочинність у фінансовій системі.

В той же час, ступінь суспільної небезпеки підвищується залежно від кваліфікуючих її ознак. Іншими словами, категорія «суспільна небезпека» може бути охарактеризована не лише універсальною ознакою «заподіяння шкоди», а й багатьма іншими ознаками, що містяться в нормах кримінальних законів [5, с. 17].

Найбільшими відмінностями характеризуються ознаки безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень: проти особи, у сфері економіки, проти суспільної безпеки, проти держави. Кожна група суспільних відносин, на яку зазіхають організовані злочинні угруповання завдають їй шкоди, включена до системи життєдіяльності суспільства, функціонування його управлінських, економічних відносин. Кожна система піддається у своїй деформації того чи іншого ступеня. Очевидно, що ступінь деформації різко зростає, якщо злочинний вплив має організований, значною мірою скоординований характер. За такої постановки проблеми є підстави констатувати ознаку суспільної небезпеки.

Досліджуючи політичні, соціальні, правові, моральні, соціально-психологічні аспекти організованої злочинності у фінансовій системі та практики боротьби з нею, можливим є фіксація механізму прояву цього виду злочинності, встановлення наявності шкідливих наслідків та особливостей, це зокрема:

- одночасне заподіяння шкоди багатьом різним групам суспільних відносин: у сфері економіки та фінансів, управління та правоохоронної діяльності (наприклад, при вчиненні фінансових афер за участю співробітників державних структур, правоохоронних органів, які піддалися до корупції);

- обумовлену фактором організованості особливо кваліфіковану підготовку всіх супутніх кримінальних правопорушень (наприклад, пов'язаних із знищенням доказів, заволодінням зброєю, використання для досягнення злочинних цілей спеціально підготовлених злочинців-професіоналів);

- включення до злочинної діяльності значного кола осіб, починаючи від антисуспільних елементів і закінчуючи управлінцями, керівниками та відповідальними працівниками правоохоронних органів;

- породження нових видів протиправного збагачення: онлайн гральний бізнес (інтернет казино, лото), цифрова валюта;

- координація діяльності злочинних угруповань в складі: «зłodіїв у законі», «авторитетів», організаторів, посередників, охоронців тощо.

В той же час протидія організованої злочинності у фінансовій системі має передбачати поєднання загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, що дозволить забезпечити надійний захист вітчизняної економіки.

До загально-соціального рівня ми відносимо:

- економічні заходи протидії;
- соціальні заходи протидії;
- політичні заходи протидії;
- організаційно-управлінські заходи протидії;
- правові заходи протидії.

До спеціально-кримінологічного рівня протидії організованої злочинності у фінансовій системі ми відносимо суб'єктів, які складаються переважно з державних органів. А, саме: органи Національної поліції, органи прокуратури, Бюро економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, тощо.

Отже, розроблення заходів протидії та запобігання організованій злочинності у фінансовій системі повинні здійснюватись з урахуванням особливостей цього виду злочинності, специфіки суспільно небезпечної поведінки та її шкідливих наслідків.

Щоб протистояти даному негативному соціальному явищу та оцінити криміногенну обстановку боротьби з організованою злочинністю у фінансовій системі державою вже було прийнято декілька заходів протидії. Радою національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року було ухвалено «Стратегію національної безпеки України» [5], серед найактуальніших у середньостроковій перспективі загроз названо боротьбу з поширенням організованої злочинності. Основними завданнями сектору безпеки було визначено боротьбу з корупцією та організованою злочинністю у сфері управління та економіки.

Також Президент України Володимир Зеленський підписав Указ № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», де основними викликами та загрозами у сфері фінансової безпеки названо: високий рівень «тінізації» економіки; поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вчиненими в організованих формах [6]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. схвалено «Стратегію боротьби з організованою злочинністю» [7].

Вище наведені стратегічні документи є важливими, оскільки організована злочинність протягом останніх десятиліть все ще залишається однією з найбільших загроз для політичного та економічного розвитку нашої країни. Україна, яка знаходиться в стані суспільно-політичних трансформацій, з кожним разом все більше потерпає від її негативних впливів.

Звідси постійне удосконалення протидії організованої злочинності у фінансовій системі є дуже важливим, так як всі елементи структури її суспільної небезпеки наділені особливостями системи відносин, що існує в її середовищі: моральне придушення членів спільнот; підкуп та залякування представників держапарату; залучення для виконання функцій контролю найбільш жорстоких злочинців, часто рецидивістів з великим досвідом, набутим у злочинних угрупованнях, у тому числі у місцях позбавлення волі.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що боротьба з організованою злочинністю у фінансовій системі з метою забезпечення суспільної безпеки має бути комплексною, орієнтованою на її припинення не лише засобами кримінально-правового впливу, а й за допомогою використання механізмів протидії основним джерелам злочинних доходів, а також шляхом формування в українській державі стійкого негативного ставлення до зазначених діянь.

Література:

1. Великий енциклопедичний словник юриста у 3-х томах / за ред. алуцько В. В., Дрозд О. Ю., Журавльов Д. В., Іншин М. І., Короед С. О., Коротюк О. В., Лошицький М. В., Павлова Л. М., Фоменко А. Є., Чижмарь К. І., Юнін О. С.. думка, 2018. 1392 с.
2. Балобанова Д.О. Криміналізація організованої злочинності: інформаційний аспект. Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності. *Бібліотека журналу «Юридичний вісник»*. Одеса : ФЕНИКС, 2013. С.22-29.
3. Падалка А.М. Організована злочинність у сфері оподаткування: механізм злочинної діяльності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. Вип. 39. 2019. С. 129-133.
4. Статистична інформація Офісу Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114143&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення 15.02.22).
5. Джужа О.М. Феномен – організована злочинність. Міжвідомчий наук.-дослід. центр при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України. *Наук.-прак. журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією» (теорія і практика)*. К. : 2013. С. 15-25.
6. Про Стратегію національної безпеки України. Указ президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
7. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Указ Президента № 347/2021 від 11 серпня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.
8. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80>.

Анотація

Андросович Л. Г. Протидія організованої злочинності у фінансовій системі як загрози державній безпеці України. – Стаття.

У статті розглянуті різноманітні підходи до проблеми протидії організованої злочинності у фінансовій системі як загрози державній безпеці України. Що підкреслює її дискусійний характер, системність, комплексність, відображає її багатогранність і взаємозв'язки із іншими соціальними та кримінально-правовими явищами. Правильне рішення означеної проблеми є важливим для сучасної кримінально-правової та кримінологічної науки та перспектив її розвитку. Формування цілісної системи заходів з протидії та профілактики організованої злочинності у фінансовій системі, як загрози державній безпеці України, неможливе без врахування політичних, соціальних, правових, моральних, соціально-психологічних аспектів організованої злочинності у фінансовій системі та практики боротьби з нею.

В той же час нами зазначено, що протидія організованої злочинності у фінансовій системі має передбачати поєднання загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, що дозволить забезпечити надійний захист вітчизняної економіки.

До загально-соціального рівня ми віднесено: економічні заходи протидії; соціальні заходи протидії; політичні заходи протидії; організаційно-управлінські заходи протидії; правові заходи протидії.

До спеціально-кримінологічного рівня протидії організованої злочинності у фінансовій системі ми відносимо суб'єктів, які складаються переважно з державних органів. А, саме: органи Національної поліції, органи прокуратури, Бюро економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, тощо.

Досліджуючи особливості протидії організованої злочинності у фінансовій системі, важливим стало і затвердження стратегій (Стратегія національної безпеки України, Стратегія економічної безпеки України, Стратегія боротьби з організованою злочинністю).

Ключові слова: протидія, організована злочинність, фінансова система, державна безпека.

Summary

Androsovych L. G. Combating organized crime in the financial system as a threat to the state security of Ukraine. – Article.

The article examines various approaches to the problem of combating organized crime in the financial system as a threat to the state security of Ukraine. Which emphasizes its debatable character, systematicity, complexity, reflects its multifacetedness and interrelationships with other social and criminal law phenomena. The correct solution to this problem is important for modern criminal law and criminological science and its development prospects. The formation of a comprehensive system of measures to counter and prevent organized crime in the financial system, as a threat to the state security of Ukraine, is impossible without taking into account the political, social, legal, moral, socio-psychological aspects of organized crime in the financial system and the practice of combating it.

At the same time, we have indicated that combating organized crime in the financial system should involve a combination of general social and special criminological measures, which will ensure reliable protection of the domestic economy.

The general social level includes: economic countermeasures; social countermeasures; political countermeasures; organizational and management countermeasures; legal countermeasures.

To the special criminological level of combating organized crime in the financial system, we include entities that consist mainly of state bodies. And, namely: the bodies of the National Police, the bodies of the prosecutor's office, the Bureau of Economic Security, the National Anti-Corruption Bureau, the State Bureau of Investigation, etc.

While studying the specifics of combating organized crime in the financial system, it became important to approve strategies (National Security Strategy of Ukraine, Economic Security Strategy of Ukraine, Strategy for Combating Organized Crime).

Key words: counteraction, organized crime, financial system, state security.